

NEIL
GAIMAN

ZEI

AMERICANI

TEXT REVIZUIT DE AUTOR, CU O INTRODUCERE LA EDIȚIA ANIVERSARĂ

Traducere din limba engleză
și note de Liviu Radu

PALADIN

PRIETENILOR CARE LIPSESC –
Kathy Acker, Roger Zelazny și toți ceilalți

Introducere la cea de-a zecea ediție aniversară

Nu știu exact ce înseamnă să citești cartea aceasta. Știu numai cum a fost să trăiești scrierea ei.

M-am mutat în America în 1992. În mintea mea, ceva a început să se miște. Erau diferite idei despre care știam că sunt importante și care totuși păreau disparate – doi bărbați care se întâlnesc într-un avion, o mașină pe gheață, semnificația trucerilor cu monede și, mai mult decât orice, America, acest loc straniu, imens în care mă aflam și pe care știam că nu îl înțeleg încă. Dar pe care voiam să îl înțeleg. Mai mult decât atât – pe care voiam să îl descriu.

Și dintr-odată, în timpul unei escale în Islanda, pe când priveam o dioramă turistică reprezentând călătoriile lui Leif Erickson, totul a început să se lege. Le-am scris agentului și editorului meu, explicându-le cum va fi cartea. Am intitulat scrisorile „Zei americani”, sigur fiind că voi găsi mai târziu un titlu mai bun.

Câteva săptămâni mai târziu, editorul meu mi-a trimis o machetă pentru coperta cărții. Se vedeau acolo o șosea, un fulger și titlul „Zei americani”. Părea să fie chiar coperta cărții pe care plănuisem s-o scriu.

Faptul de a avea coperta înaintea cărții mi s-a părut în același timp descurajant și entuziasmant. Am pus-o pe un perete și am privit-o intimidat, iar toate intențiile mele de a găsi un alt titlu s-au dus pentru totdeauna. Aceasta era coperta cărții. Aceasta era cartea.

Mai rămânea doar s-o scriu.

Am scris primul capitol în timpul unei călătorii cu trenul de la Chicago la San Diego. Și am continuat să călătoresc, și am continuat să scriu. Am condus din Minneapolis

în Florida pe șosele secundare, urmând drumul pe care mă gândeam că Shadow îl va străbate în carte. Am scris, și atunci când m-am împotmolit am pornit din nou la drum. Am mâncat pateuri în Upper Peninsula și găluște de porumb în Cairo. Am încercat din răspuțeri să nu scriu decât despre locurile în care am fost.

Mi-am scris cartea în multe locuri – în case din Florida, și într-o cabană de pe malul unui lac din Wisconsin, și într-o cameră de hotel din Las Vegas.

L-am urmat pe Shadow în călătoria sa, iar când nu mai știam ce se întâmplă cu Shadow scriam câte o poveste despre venirea în America, iar când ajungeam la sfârșitul ei știam ce anume făcuse Shadow, așa încât mă întorceam la el. Voiam să scriu două mii de cuvinte pe zi, iar dacă scriam o mie de cuvinte pe zi eram fericit.

Îmi amintesc că, atunci când am terminat prima versiune, i-am declarat lui Gene Wolfe, care este cel mai înțelept scriitor și a scris mai multe romane minunate decât toți cei pe care-i cunosc, că am învățat acum în sfârșit cum se scrie un roman. Gene m-a privit și mi-a zâmbit blând. „Nu înveți niciodată cum se scrie un roman”, mi-a spus el. „Nu înveți decât cum se scrie romanul la care lucrezi.”

Avea dreptate. Am învățat să scriu romanul pe care-l scriam, și nimic mai mult. Totuși, era un roman straniu, special cel pe care învățasem să-l scriu. Am fost mereu conștient de distanța la care se afla față de cartea frumoasă, aurită, sclipitoare, perfectă pe care o aveam în minte, dar chiar și așa, m-a făcut fericit.

Mi-am lăsat barba să crească și nu mi-am tuns părul cât timp am scris, și mulți oameni s-au gândit că sunt o ciudățenie de doi bani (deși nu suedezii, care m-au aprobat și mi-au spus că un rege de-al lor a făcut ceva foarte asemănător, însă nu pentru un roman). Mi-am ras barba la sfârșitul primei versiuni, și mi-am tuns incomodul păr lung la scurt timp după aceea.

A doua versiune a fost mai ales un proces de excavare și clarificare. Scenele care trebuiau să se extindă s-au extins, iar scenele care trebuiau să fie mai scurte au fost scurtate.

Am vrut ca acest roman să reprezinte mai multe lucruri. Am vrut să scriu o carte mare, bizară și întortocheată, și așa am făcut, și așa a fost. Am vrut să scriu o carte care să includă toate părțile din America ce m-au obsedat și m-au încântat, iar dintre acestea aproape niciuna nu apare de obicei în filme sau în emisiunile TV.

În cele din urmă, am terminat-o și am predat-o, simțindu-mă oarecum mulțumit la gândul că, după cum se spune, un roman poate fi cel mai bine definit ca un lung fragment în proză în care nu totul este în regulă și fiind aproape sigur că am scris ceva de genul acesta.

Editorul meu era îngrijorat însă că manuscrisul pe care i l-am dat este puțin prea mare și prea întortocheat (nu neapărat și prea bizar), astfel încât mi-a cerut să-l ajustez, ceea ce am și făcut. Presupun că instinctele sale au fost foarte bune, pentru că volumul a avut un adevărat succes – s-a vândut în multe exemplare și a primit numeroase premii, printre care Nebula și Hugo (pentru genul SF), Bram Stoker (pentru genul horror) și Locus (pentru genul fantasy), demonstrând astfel că este o carte stranie și că, în pofida popularității ei, nimeni nu știe exact în ce categorie s-o încadreze.

Însă acesta avea să fie viitorul său; mai întâi, cartea trebuia să fie publicată. Procesul de publicare m-a fascinat, și am ținut o cronică a acestuia pe internet, pe un blog început chiar din acest motiv (dar care continuă până astăzi). După publicare, am plecat într-un turneu de promovare prin Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și Canada. Prima ședință de autografe a avut loc în iunie 2001, în librăria Borders Books din World Trade Center. Câteva zile după ce m-am întors acasă, pe 11 septembrie 2001, nici acea librărie, nici World Trade Center nu mai existau.

Receptarea de care a avut parte romanul m-a surprins.

Eram obișnuit să scriu povești pe care oamenii fie le apreciau, fie nu le citeau. Nu scrisesem însă niciodată ceva care să împartă publicul în două. Pentru că oamenii fie au iubit, fie au urât această carte. Cei care au urât-o, chiar dacă apreciau celelalte cărți ale mele, au urât-o *cu adevărat*. Unii s-au plâns de faptul că romanul nu este suficient de american, alții că este prea american, că Shadow este antipatic, că adevărata religie a Americii este de fapt sportul, și așa mai departe. Toate, neîndoios, critici întemeiate. Dar până la urmă, cartea și-a găsit publicul. Cred că ar fi corect să spun că sunt mai mulți cei care au iubit-o, și continuă să o iubească.

Sper ca într-o zi să mă întorc la povestea aceasta. Shadow este cu zece ani mai în vârstă acum, în definitiv. La fel este și America. Iar zeii așteaptă.

NEIL GAIMAN

septembrie 2010

Notă asupra textului

Cartea pe care o țineți în mână este puțin diferită de versiunea care a fost publicată anterior.

La scurt timp după apariție, Pete Atkins și Peter Schneider, proprietarii Hill House Publishers, o mică editură acum dispărută din păcate, și-au propus să tipărească o ediție specială a *Zeilor americani*. În timp ce îmi povesteau despre detaliile minunate pe care le plănuseră pentru ediția limitată – ce avea să fie un adevărat miracol al artei tipografice –, am început să mă simt din ce în ce mai nemulțumit în legătură cu textul pe care trebuiau să îl folosească.

Ar fi de acord, i-am întrebat eu cu multă rețineră, să folosească textul meu original, neprescurtat?

După cum s-a dovedit imediat, au fost de acord.

Dar apoi totul s-a complicat, pe măsură ce am realizat că, bineînțeles, după ce ajustasem *Zei americani*, mai făcusem alte corecturi și schimbări, multe dintre ele justificate. Astfel încât singurul mod în care cineva putea constitui un text definitiv al *Zeilor americani* era prin compararea versiunii finale needitate cu versiunea finală editată, iar apoi cu versiunea finală tipărită (pentru că mâzgălisem plin de veselie modificări în șpalturi, și la fel de vesel nu mă preocupasem să le țin evidența), și prin formularea unor judecăți de valoare.

Avea să fie o muncă enormă. Astfel încât am făcut singurul lucru rațional pe care îl puteam face în asemenea circumstanțe – i-am trimis câteva fișiere electronice imense și două exemplare ale cărții (ediția engleză și cea americană) lui Pete Atkins, împreună cu lista mea de erori observate după ce cartea fusese publicată, și l-am rugat pe el să se

descurce cu ele. Iar el a făcut-o, într-un mod excelent. Apoi am luat manuscrisul pregătit de Pete și l-am verificat, reparând și curățând și uneori restabilind tăieturile pe care le făcusem din alte motive decât cel de a scurta cartea, până am ajuns la o versiune finală a textului de care am fost întru totul mulțumit (cu toate că un roman este întotdeauna, după cum cred că am menționat deja, un lung fragment în proză în care nu totul este în regulă).

Hill House l-a publicat într-o ediție limitată, de aproximativ 750 de exemplare (descrișă ca un „miracol al artei tipografice”, și nu de către ei, de această dată), care era foarte scumpă. Sunt recunoscător pentru faptul că editorii mei au dorit să publice versiunea extinsă a cărții la a zecea aniversare a apariției ei, într-un număr mult mai mare de exemplare și cu un preț mult mai mic. Versiunea *Zeilor americani* pe care o țineți acum în mână este cu aproximativ douăsprezece mii de cuvinte mai lungă decât cea care a câștigat premiile, și este versiunea de care sunt cel mai mândru.

Aș dori să-i mulțumesc lui Jennifer Hershey, editorul inițial al cărții, lui Jennifer Brehl, care a mijlocit apariția acestei ediții, și mai ales lui Pete Atkins, pentru ajutorul său neprețuit în pregătirea manuscrisului.

Atenționare și avertisment pentru călători

Această carte este o operă literară, nu un ghid turistic. Cu toate că geografia Statelor Unite prezentată în ea nu-i complet imaginară – multe dintre locurile menționate în roman pot fi vizitate, poți merge pe anumite drumuri și poți să descoperi pe hartă unele dintre șosele –, mi-am permis anumite libertăți. Mai puține decât vă imaginați, însă mi-am permis.

N-am cerut – și nu mi s-a acordat – permisiunea să folosesc în această poveste numele locurilor adevărate care apar uneori în ea. Mă aștept ca proprietarii din Rock City, cei ai Casei de pe Stâncă sau vânătorii care stăpânesc motelul din centrul Americii să fie foarte surprinși descoperindu-și proprietățile descrise în acest volum.

Am făcut astfel încât amplasamentul exact al unor locuri descrise în această carte – precum orașul Lakeside sau ferma cu frasin, cea situată la sud de Blacksburg, la o oră de mers cu mașina – să fie greu de găsit. Dacă vreți, puteți să le căutați. S-ar putea să le găsiți.

Se înțelege de la sine că toți oamenii – vii, morți sau altfel – care apar în această poveste sunt imaginari sau sunt folosiți într-un context imaginar. Numai zeii sunt adevărați.

M-am întrebat întotdeauna ce s-a întâmplat cu ființele demonice atunci când imigranții au plecat din patria lor. Irlandezii americani își amintesc de zâne, norvegienii din America de *nisser*¹, greco-americanii de vârcolaci, dar numai în legătură cu evenimente legate de Vechea Patrie. Când am întrebat odată de ce acești demoni nu sunt văzuți în America, cei cu care discutam au chicotit stânjeniți și au spus „Le-a fost teamă să traverseze oceanul, e prea departe”, atrăgându-mi atenția că nici Iisus, nici apostolii nu au venit în America.

Richard Dorson, „O teorie despre folclorul american”,

Folclorul american și istoricii

(University of Chicago Press, 1971)

¹ Nisser – gnom sau elf asociat în folclorul danez sau norvegian cu sărbătoarea Crăciunului.

PARTEA ÎNTÂI

Umbre

CAPITOLUL UNU

Granițele țării noastre, domnule? La nord ne învecinăm cu aurora boreală, la est avem graniță cu soarele care răsare, la sud se află procesiunea echinocțiilor, iar la vest ne învecinăm cu Ziua Judecării de Apoi.

CARTEA VORBELOR DE DUH AMERICANE
A LUI JOE MILLER

Shadow¹ stătuse trei ani la închisoare. Era suficient de solid și părea genul „Nu-te-lua-de-mine”, așa că problema sa cea mai mare era cum să-și piardă vremea. Ca urmare, făcea exerciții să se mențină în formă, învățase trucuri cu monede și se gândea mereu la cât de mult își iubea nevasta.

Cel mai bun lucru – în opinia lui Shadow, singurul lucru bun – legat de faptul că se afla în închisoare era că avea un sentiment de ușurare. Sentimentul că se prăbușise atât de jos, încât atinsese fundul. Nu-l îngrijora faptul că oamenii puteau să-i facă ceva, pentru că îi făcuseră deja. În închisoare, nu se trezea niciodată cu o senzație de frică; nu-i mai era teamă de ceea ce putea să-i aducă ziua de mâine, pentru că îi fusese deja adus de ziua de ieri.

¹ Shadow – „umbră”, în limba engleză.

Shadow decisese că nu conta dacă săvârșisei lucrul pentru care fusesei condamnat. Experiența îi arătase că toți cei pe care-i întâlnise în închisoare fuseseră lezați într-un fel: întotdeauna autoritățile acționaseră greșit, spuneau că ai făcut ceva, deși nu făcusei – sau nu făcusei exact așa cum spuneau ele. Important era că puseseră mâna pe tine.

Observase acest lucru încă din primele zile, când totul fusese nou pentru el, începând cu argoul și terminând cu mâncarea proastă. În ciuda mizeriei și a ororii îngrozitoare a încarcerării, se simțea ușurat.

Shadow încerca să nu vorbească prea mult. Odată, cam pe la mijlocul celui de-al doilea an, îi povestise despre teoria sa lui Low Key Lyesmith, colegul său de celulă.

Low Key, care era un șmecheraș din Minnesota, zâmbise, scoțându-și la iveală cicatricea, și zisese:

— Mda. E adevărat. E și mai bine când ești condamnat la moarte. Atunci îți amintești gluma despre tipii care și-au aruncat cizmele din picioare atunci când lațul li se strângea în jurul gâtului, pentru că prietenii lor le spusese întotdeauna că o să moară pe drumuri.

— Asta-i o glumă? întrebuse Shadow.

— Exact. Umor macabru. De cea mai bună calitate. Bang! Ce-i mai rău s-a întâmplat. Ai câteva zile să te gândești la asta, apoi mâni căruța mai departe și petreci iar pe morminte.

— Când au spânzurat ultima oară un om în statul ăsta? întrebuse Shadow.

— De unde naiba să știu? replicase Lyesmith, care-și tundea foarte scurt părul său de un blond portocaliu, încât i se vedeau liniile de pe craniu. Să-ți spun ceva. Țara asta a început să se ducă dracului de când a încetat să spânzure oameni. Nu mai există spânzurați. Nu mai există spânzurători.

Shadow ridicase din umeri. Nu vedea nimic romantic într-o condamnare la moarte.

Ajunsesse la concluzia că, dacă nu ești condamnat la moarte, atunci închisoarea era doar o îndepărtare temporară de viață. Asta din două motive. În primul rând, când ești în închisoare, îți revii treptat la viață. Există întotdeauna locuri în care poți să te strecoari, chiar dacă ai fost dat la o parte. Viața merge mai departe, chiar dacă e o viață la microscop sau o viață într-o cușcă. În al doilea rând, dacă te mulțumești să stai liniștit, într-o zi vor trebui să-ți dea drumul.

La început, acest lucru părușe prea îndepărtat pentru ca Shadow să se concentreze asupra lui. Apoi, devenise o rază îndepărtată de speranță, iar el învățase să-și spună „o să treacă și asta” când pica peste el vreun rahat din pușcărie, așa cum se întâmplă întotdeauna. Într-o zi, ușa magică avea să se deschidă, iar el avea să iasă de acolo. Așa că își însemna zilele în calendarul său cu păsările cântătoare din America de Nord, singurul calendar care se vindea în magazinul închisorii, iar soarele apunea și el nu-l vedea, iar soarele răsărea și el nu-l vedea. Învățase trucuri cu monede dintr-o carte pe care o găsisse prin maculatura din biblioteca închisorii. Le exersa. Își făcea în minte liste cu ceea ce trebuia să facă atunci când avea să iasă din închisoare.

Listele lui Shadow deveneau însă tot mai scurte. După doi ani, le redusese la trei lucruri.

În primul rând, avea să facă baie. O baie adevărată, lungă, serioasă, într-o cadă cu spumă. Poate că o să citească ziarul în timpul ăsta, poate că nu. Într-o zi se gândea să facă într-un fel, în altă zi în alt fel.

În al doilea rând, avea să se ștergă bine cu prosopul, avea să-și pună un halat. Poate și papuci. Îi plăcea ideea cu papucii. Dacă ar fuma, atunci ar trebui să fumeze pipă, dar el nu fuma. Apoi, avea să-și ia nevasta în brațe („Cățelușule”, avea să țipe ea, cu groază prefăcută și cu încântare adevărată, „ce faci?”) Avea s-o ducă în dormitor și să închidă ușa. O să comande o pizza, dacă avea să li se facă foame...

În al treilea rând, după ce el și Laura vor fi ieșit din dormitor – probabil peste vreo două zile –, avea să stea cuminte și să se ferească de necazuri tot restul vieții.

— Și atunci o să fii fericit? îl întrebase Low Key Lyesmith; în ziua aceea cei doi lucrau în atelierul închisorii, asamblând dispozitive pentru hrănit păsările, o treabă mult mai interesantă decât ștanțarea numerelor pentru mașini.

— Să nu spui despre nimeni că e fericit până nu a murit, răspunsese Shadow.

— Herodot, zisese Low Key. Te-ai apucat de învățat!

— Cine dracu' e Herodot? întrebase Iceman, punând la un loc părțile unui dispozitiv și întinzându-i-le lui Shadow, care le prindea strâns în șuruburi.

— Un grec mort, îi zisese Shadow.

— Ultima mea prietenă era grecoaică, spusese Iceman. Familia ei mânca tot felul de rahaturi. N-o să mă credeți, dacă vă spun. De exemplu, orez înfășurat în frunze. Rahaturi de felul ăsta.

Iceman avea forma și mărimea unui automat pentru Coca-Cola, și mai avea ochi albaștri și părul atât de blond, încât părea alb. Bătuse zdravăn un individ care făcuse greșeala să se ia de prietena lui, într-un bar în care aceasta dansa iar Iceman făcea ordine. Prietenii individului chemaseră poliția, iar polițiștii îl aretaseră pe Iceman și verificaseră ce-i cu el. Descoperiseră că ispășise o condamnare la muncă în folosul comunității, în urmă cu optsprezece luni.

— Ce-ar fi trebuit să fac? întrebase Iceman mâhnit, atunci când îi relatase lui Shadow trista lui poveste. I-am spus că-i prietena mea. Puteam să-l las să dea dovadă de o asemenea lipsă de respect? Asta trebuia? O pipăia peste tot!

— Da, i-ai spus, zisese Shadow, și se mulțumise cu atât.

Învățase încă de la început ceva: în închisoare îți execuți propria pedeapsă. Nu și pe a altuia.

Ține capul jos. Execută-ți pedeapsa.